

Movium Direkt # 2 2024

NYHETSBRÄV FRÅN SLU TANKESMEDJAN MOVIMUM • EXKLUSIVT FÖR PRENUMERANTERNA PÅ MOVIMUM RÅDGIVNING

Kära läsare!

Välkomna till årets andra nummer av Movium Direkt. Den 28 augusti genomför vi årets rådgivardag. Temat för dagen är ”Nya växter för utmanande växtmiljöer” och innebär en heldag med studiebesök i Malmö. Vi guidas av växtexperterna Magnus Svensson och Henrik Sjöman.

Runt om i världen har vi förstått att vi behöver växter i städerna för att hantera klimatförändringar, skapa hälsosamma och trivsamma miljöer och bidra till biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster. Samtidigt gör ett klimat med mer extremväder och täta och hårdgjorda städer med dåligt utrymme under mark att det blir allt svårare att hitta växter som kan överleva och utvecklas väl under dessa förutsättningar.

När ni anmäler er till rådgivardagen får ni en länk till en film där Henrik berättar om sitt arbete med att identifiera växtmaterial som kommer att trivas och erbjuda ekosystemtjänster i det klimat vi beräknar för våra nordiska städer om 30–50–100 år. Se filmen och ladda upp med frågor inför rådgivardagen. Ta även med dig frågor och funderingar från egna projekt för diskussioner längs vägen! Begränsat antal platser, så passa på att anmäla er redan innan sommarsemestern!

Om guiderna: Henrik Sjöman är Moviumrådgivare inom ämnet växtmaterial och vegetationsbyggnad. Han är forskare på SLU, vetenskaplig intendent vid Göteborgs Botaniska Trädgård samt jobbar som forskare på Royal Botanical Garden Kew i London. Magnus Svensson arbetar som träd- och vegetationsexpert i Malmö stad och har varit med i flera spännande projekt de senaste åren där han kontinuerligt utvecklar Malmös växtmaterial och hur det används.

Hoppas att ni alla får en härlig sommar och att vi ses i augusti!

Anders Rasmusson



Henrik Sjöman under inspelningen av filmen inför rådgivardagen.

Foto: Fredrik Jergmo

Ett urval av aktuella frågor & svar dokumenterade av Moviums rådgivare

Svara på remiss om invasiva växter!

Alla kommuner har fått förslaget till lagändring av den svenska förordningen om invasiva främmande arter på remiss. Detta är en fråga som borde ha diskuterats mer i branschen, och det är viktigt att alla nu tar sig tid att sätta sig in i frågorna och svara på remissen. Senast den 16 september gäller det att säga vad man tycker. Det är lagförslaget som är viktigast, inte de föreslagna växterna på den nationella listan.

Här nedan en fråga/svar som kommit till Movium Rådgivning på detta tema, med funderingar kring hur dessa tankar ska implementeras i praktiken.

Fråga:

Vi har formulerat en text om inhemska växter och invasiva växter till kommunens tekniska handbok, men har undantagit några potentiellt invasiva arter. Dels rör det sig om 4 st arter som kan anses inhemska:

Aesculus hippocastanum (hästkastanj), *Eranthis hyemalis* (vintergäck), *Narcissus pseudonarcissus* (påsklilja) och *Syringa vulgaris* (syren).

Dessutom flera lökväxter:

Crocus vernus (vårkrokus), *Hyacinthoides × massartiana* (hybridklockhyacint), *Muscari armeniacum* (armenisk pärlhyacint), *Othocallis siberica* (rysk blåstjärna), *Puschkinia scilloides* (porcelainhyacint), *Scilla bifolia* (tidig blåstjärna), *Scilla forbesii* (vårstjärna), *Scilla luciliae* (stor vårstjärna) och *Scilla sardensis* (liten vårstjärna), men vi vill inte att de senare planteras i eller nära i anslutning till naturmiljöer.

Vad tycker ni om detta? Vi har bland annat utgått från SLU:s rapport: ”Klassificering av främmande arters effekter på biologisk mångfald i Sverige – ArtDatabankens risklista”.

Svar:

Mycket intressant att kommuner börjar reagera nu och tar med riskväxterna i ArtDatabankens lista förutom dem som är förbjudna enligt EU-listan och sådana som är föreslagna på den nationella listan. Detta trots att vi ännu varken har någon nationell lista eller lagstiftning (regler) för en sådan. Det är hög tid att branschen sätter sig in i förslaget till lagändring av den svenska förordningen om invasiva främmande arter, så att vi får en diskussion om kommande lagstiftning som kommer att gälla alla växter som kommer upp på den svenska listan i framtiden. Grundkravet föreslås vara utrotning mm enligt EU-förordningen. Remissen ligger ute nu och ska besvaras i september. Kommer inte ihåg datum på rak arm. Länk sist.

Av någon märklig anledning verkar det som att trädgårdsbranschen har valt att ligga lågt när det gäller invasiva främmande arter (IAS) förutom FOR, FritidsOdlingens Riksorganisation. Jag själv arbetade av och till med IAS-frågor när jag arbetade på Jordbruksverket och medverkade i regeringsuppdraget om en svensk strategi för främmande arter som var klar 2008. Sedan jag gick i pension har jag bevakat

frågan för och tillsammans med FOR om hur de nya reglerna kommer att påverka fritidsodlare och privata trädgårdsägare.

Synpunkter på texten

Först en fråga: Hur ska ni använda texten framöver? Listan innehåller både bindande regler och bör-regler. Om ni sätter detta dokument i händerna på konsulter och entreprenörer vill jag likna det vid en branschstandard. Jag skulle önska att vi hade en diskussion om detta men hittills har man på Naturvårdsverket varit ointresserade av detta. Norge har infört en branschstandard men jag vet inte hur det fungerar i praktiken. Det finns riktlinjer för en branschstandard som Europarådet har tagit fram. Tanken var/är att alla inblandade ska följa detta och komma från lagregler. För vår del skulle det i så fall gälla förutom förbud och utrotningskrav i EU-listan och kommande utrotningskrav på växter i den svenska listan.

Din lista är förfärande lång men så ser riskklassificeringen ut. Vi ska dock komma ihåg att det är bara det första viktiga steget och inte en fullständig riskbedömning enligt EU-förordningen.

Jag hade föredragit att lägga listan i en tabell och markera vilka som är förbudsväxter och vilka som är HI respektive SE. Dessutom skulle jag göra ytterligare en kolumn för den kommande svenska listan. För den senare behövs även plats för kommentarer, då det kommer olika regler för växter som ska utrotas respektive vilka som hanteras efter hanteringsregler som dessutom kommer att variera i olika delar av landet. Ni kan förstås begränsa er till det som kommer att gälla för ert län. När det gäller växterna väljer ni själv vilka ni vill ha med förutom EU-listan som det är utrotningskrav på.

Tysklönnen är inte längre med på Naturvårdsverkets förslag till vår nationella lista, eftersom det numera finns uppgifter om att den kan vara positiv för biologisk mångfald. Annars hör den ju till klassikerna som en de värsta till att sprida sig i naturen.

Bra att ni tar bort syrener också, tycker jag. Den är införd långt före år 1800 enligt Kjell Lundqvists avhandling och jag ifrågasätter om den skulle vara med på Artdatabankens lista. Allt är inte svart eller vitt utifrån den listan. Bara för några dagar sedan såg jag en nyhet om att Mora Aronsson, Artdatabanken, hade uttalat sig om syren. Han tyckte inte att den skulle utrotas, eftersom den hade fler nyttor än problem, så det behövs fler avvägningar.

Det är förstås bra att inte använda växter som idag ställer till problem, men jag undrar hur ni gör med dem som redan är problem. Finns det någon utrotningsplan för dessa?

Jag uppskattar ert grepp om lökväxterna för förvildning. Inte nära naturen är bra. Väl där är de omöjliga att utrota.

Jag kan nämna att Eslövs kommun, där jag bor, har skrivit i sin miljö- eller naturplan, kommer inte ihåg vilken, att man inte får använda växter på risklistan men undantag kan ges av särskilda skäl.

När man börjar ge ut omfattande dokument som detta krävs uppdatering med vissa mellanrum framöver, om det ska fungera som "lathund". Tänk på att Artdatabanken har i uppdrag att riskklassificera några hundra nya växter nu, så det kommer mera...

Länk till remissen:

<https://www.regeringen.se/remisser/2024/05/remiss-av-forslag-till-nationell-forteckning-over-invasiva-frammande-arter/>

Ingrid Åkesson

Bevarande av stor alm i närheten av ny cykelväg

Fråga:

I ett projekt finns idag en stor alm på en gräsyta, större rötter finns synliga några meter ut från stammen. Cirka 4 meter från trädets stam ska nu en cykelväg anläggas.

Hur kan vi skydda träden på bästa sätt från skador vid anläggandet? Bör vi anlägga skelettjord runt rötterna och asfaltera ovanpå om större rötter löper där cykelvägen ska anläggas? Hur ser chansen ut för almen att klara ett sådant ingrepp i dess närområde

Svar:

Jag tror inte att det är något problem med tanke på avstånd och att rötterna bara störs på ena sidan. Schakta ner ca 400 mm, klipp rötterna som kommer fram där. I botten lägger ni 250 mm med 30–90 mm sorterad sten, sen 80 mm 8–16 mm, 30 mm 4–8 mm och sen 70 mm asfalt. Men viktigt att man beskär rötterna som kommer fram så att de skjuter nya rottrådar. Om arbetena görs under växtsäsongen när det är varmt och torrt är det bra att vattna schaktkant och terrassbotten.

Örjan Stål



Bedömning om projektets mark är möjlig att återställa

Fråga:

Beställaren vill uppföra tillfälliga bostäder i form av baracker på en mark tilldelad av kommunen. De beviljas nyttja marken i 5 år med möjlighet till förlängning med 5 år upp till maximalt 15 år. Inom området kommer en VA-anläggning anläggas på 2,3 m djup. Grunden för husen vilar på en 35 cm djup bädd av kross och markbeläggningar för angöringsvägar och parkeringar anläggs till 55 cm djup för att kunna bära kranbilarna som levererar barackerna och snöröjningsfordon. Marken består av 20 cm humus och därunder sandig silt. Klaganden anför att det inte är möjligt att återställa marken till befintligt skick då den kommer få bestående packningsskador vid anläggnings-, avlägsnings- och återställningsarbetet. Vad är din bedömning? Går det att återställa marken efter etablering så att den går att nyttja för hästverksamhet?

Svar:

Intressant fråga vad gäller möjligheten att återställa marken. Jag har stämt av frågan med vår erfarna markexpert Eva-Lou Gustafsson (numera pensionerad sådan) för att ha bra på fötterna. Det korta svaret är att det går att återställa marken, men inte till samma struktur som ursprungligen.

Oavsett tyngden från fordonen så kommer tyngden från de tillfälliga bostäderna att successivt packa marken kanske en meter djupt. Det som kommer att hända är att de fina kanalerna i den sandiga silten trycks ihop och därmed kan marken inte ta emot vatten. Vattnet kan inte dräneras utan blir kvar på ytan och marken kan i värsta fall bli mer av våtmark än äng vid återställning.

Vid en återställning går det således att återskapa en gräsmark som kan användas för hästar. Denna kommer däremot sannolikt att ha problem med dräneringen. Vilket enligt yttrandet i undersökningen antyds att det är redan idag:

att ett eventuellt behov av markavvattning (dränering) föreligger då det fanns isfläckar (indikerar stående vatten) och förekomst av lågväxande starrväxter

Med detta sagt tycker jag att frågan handlar om vilka förväntningar som finns på användningen då marken återlämnas efter den tillfälliga användningen. Jag skulle tro att det kan vara en bra strategisk ingång att tydliggöra att marken inte kan återställas till exakt samma förutsättningar och att välja att argumentera för att en något justerad markförutsättning bör accepteras givet de planmässiga förutsättningarna. Utöver detta kan det kanske vara rimligt att styrka att marken idag inte bör betraktas som jordbruksmark.

Anders Kristoffersson

Rivning av asfalt och revitalisering kring befintliga träd



Fråga:

Längs en gata växer det befintliga björkar i en asfalterad yta. Nu ska gatan rustas och beställaren vill då riva asfalten och anlägga gräs och om det är möjligt i viss mån revitalisera träden.

Träden är av lite varierande ålder men i stort ser de ut att må bra där de står. Vi vet inget om hur överbyggnaden för den befintliga asfalten ser ut. Räcker det att riva asfalt och bärlager till cirka 100 mm och försöka bygga en växtbädd för gräs på det eller törs man schakta djupare? Kan/ska man luckra terrassbotten och vilken metod ska man använda i så fall?

Svar:

Riv bort asfalt och om det är en yta mellan träden där det inte finns rötter, gräv ner till max 50 cm djup. All schakt där det finns rötter ska ske med vakuumsugteknik. Försök schakta ner så mycket som möjligt av bär- och förstärkningslager ner tills ni påträffar ett rotsystem och stanna där. Viktigt vid schakt med vakuumsugteknik att sugmunstycket längst ner inte får vara järn, där ska man sätta en 10 cm gummimanschett som är skonsammare mot rötterna.

När terrassen och tät rotmatta är framtagen, luckra terrassen med tryckluft med tryckluftfrans som man trycker ner i jorden. För att detta ska fungera behövs högt tryck och då behövs en kompressor som klarar kapaciteten 10 m³/minut. Detta görs över hela ytan med ett c/c-avstånd på 1,5–2 meter.

Det är också viktigt att exponerade rötter inte torkar ut, utan ska hållas fuktiga tills nytt material har lagts på. Vattna och täck med typ fiberduk, presenning, plast... Lägger ni på nytt material samma dag som ni schaktar bort behöver ni bara se till att vattna så att rotsystemet hålls fuktigt. Fyll sedan på med gräsmattejord till den nivå ni vill.

Örjan Stål

Problem med rötter under asfaltsbeläggning

Fråga:

Vi har problem med asfalt som spricker upp på en gångväg intill en allé med kärkekar. Dessa står planterade i en refug mellan en väg och gångvägen, och är planterade på 90-talet, så de står troligen inte i skelettjord. I refugen är det kullersten. Vi misstänker att rötterna söker syre. Det har varit så här en längre tid, men nu har det blivit ett problem då den ojämna asfalten utgör en risk för fotgängare. Hur kan vi åtgärda detta på ett långsiktigt sätt och på ett sätt som för träden är skonsamt?



Svar:

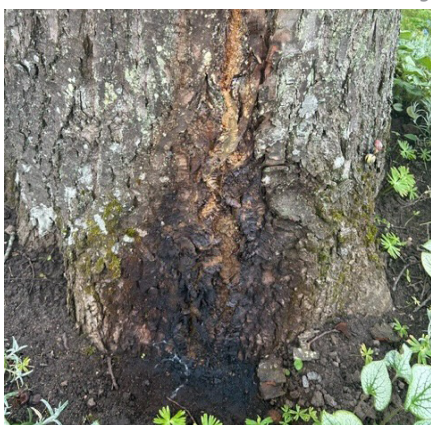
Problemet här är hur mycket av de stora rötterna som ligger ytligt i överbyggnaden. Förhoppningsvis ligger de flesta tjocka rötter under överbyggnaden, men risken är att de istället ligger i överbyggnaden. Kapar du dem där kan stabiliteten äventyras och träden välta vid till exempel storm.

Ni måste öppna och titta på vilket djup de stora rötterna ligger. Om det handlar om enstaka mindre rötter går det att klippa dem och bygga upp ny luftig överbyggnad. Ni kan också ta bort kullersten och sättsand och lägga makadam 8–16 mm eller jobba med tålig undervegetation.

Jag vågar inte ge mer råd än så här utan att ha sett hur det ser ut under asfalten. Men det är bättre att agera nu än när träden har blivit ännu äldre och fått ännu större rötter.

Örjan Stål

Problem med äkta kastanj



Fråga:

Jag har fått in en fråga om en äkta kastanj, över 100 år, i en skånsk stad. Trädet har nu börjat få sprickor nära marken. Ur dessa sprickor kommer det en gul-orange seg vätska, som tydligen känns lite som snigelslem. Det är ingen lukt på vätskan. Självt funderar jag på våtved eller Phytophthora. Men det kanske är något helt annat?

Svar:

Att döma av din beskrivning så rör det sig om Phytophthora, den luktar mycket svagt. Däremot har våtved en stark unken

doft då den orsakas av bakterier. *Erwinia nimipressuralis* är den vanligast förekommande. Just *Phytophthora* på *Castanea* är ett stort problem i Nordamerika.

Björn Vollbrecht

Behov av gnagskydd

Fråga:

Jag har fått lära mig att vi bör föreskriva gnagskydd på *Sorbus* och fruktträd. Har nu fått frågan från entreprenör om man inte bör sätta gnagskydd på alla träd och solitärbuskar för säkerhets skull? Jag känner mig osäker på vad jag ska svara. Det gäller 80–90 träd/solitärbuskar, men vill inte sätta mer än nödvändigt med hänsyn till kostnader och materialkonsumtion. Vad tycker du? Det gäller en skolgård centralt i staden, i ett villaområde.

Svar:

Ja, viltbete är ett problem, men normalt sett drabbar det få arter. Det är framför allt hare och i vissa tätorter och i södra Sverige även vildkanin och förvildad kanin, som ger sig på stammar av träd. På vissa ställen i landet är bävern ett problem för unga såväl som för äldre träd. Mest utsatt för viltbete av hare och kanin är ullngrön, oxel och äpple. En solitärbuske som lätt betas är benved. Magnolior brukar inte drabbas. Buskar som drabbas måste man alltid skydda stammarna på genom att sätta på nätstrumpa eller liknande. Nätstrumporna skyddar också mot åkersork, som är särskilt besvärliga snörika år, då de, skyddade under snön, kan gnaga av barken på stammarna.

Hur är det då med andra trädarter och -sorter? Ju hårdare vinter och tätare viltpopulation, desto fler växter drabbas. I större nybyggnadsområden är risken större för det enskilda trädet att betas eftersom det totalt sett finns så lite växter/ lite mat, även om just den växten inte brukar betas.

Normalt sett betas inte hägg, päron, lönn, rönn, körsbär eller lind. Men under hårda vintrar och stort vilttrycket kan även dessa arter drabbas. De arter som drabbas lättast skall alltid skyddas, t.ex. med nätstrumpa.

Rådjur och hjort betar huvudsakligen skottspetsar och knoppar, men rör vanligen inte stammarna. De stamskador man ser som orsakats av hjortdjur handlar främst om fejningsskador. Nätstrumpa skyddar mot sådana skador. Fejningsskador orsakas främst av att hornbärande djur gnider sina horn rena från basthuden på de nya hornen. Detta görs under april-juni. Dessa skador är allvarliga för träd och buskar.

Min erfarenhet är att fejningsskador oftast görs på exotiska växter. Men egentligen går inga träd eller buskar helt fria. Eftersom fejningen också är en revirmarkering ger fejning av exotiska träd bäst effekt för det markerande djuret. Många exotiska arter har bark med stark lukt. Förra våren drabbades två, av alla träd och buskar vi har i vår stora trädgård, av fejning. Trädgården är skyddad med viltstängsel men ett rådjur hade troligen hoppat över entrégrinden. Och naturligtvis var det två med stark lukt/ doft i barken som drabbades. De som fejades var en magnolia och en koreansk tuja. Men lyckligtvis fejades inte huvudstammen på någon av dem utan endast sidogrenar.

Tomas Lagerström

Bäversäkra växter

Fråga:

Vilka buskar och träd riskerar inte att avverkas av bäver? Gullregn har jag märkt att de lämnar i fred. Men fler? Hur är det till exempel med rododendron?

Svar:

Mycket intressant fråga. Jag har funderat en del på den själv då min egen trädgård ligger längs en å där bävrar dök upp för några år sedan.

Det finns ett antal studier där man studerat vad bävrar har för födopreferenser. Men det har i princip bara rört sig om inhemska träd- och buskarter. Asp och salix är högst prefererade sedan kommer övriga lövträd och minst prefererade är barrträd och klibbal.

När det kommer till införda trädgårdsarter vet vi väldigt litet. I de fall det rör sig om arter med amerikanskt ursprung får man titta på motsvarande typ av studier från Nordamerika. Då får man dock komma ihåg att då handlar det om en annan bäverart som eventuellt har litet andra preferenser.

Gällande just Rhododendron så ligger den lågt på listan för amerikansk bäver så sannolikt tycker inte vår bäver om den heller.

Jag har gått igenom ett tjog artiklar i ämnet, såväl amerikanska som europeiska. Resultatet blev synnerligen klen. Det beror på att frågeställningarna för studierna överlag rörde vad bävrarna prefererade och vad de inte gillade nämndes på sin höjd i en bisats. Någon information om örter som inte gillades kunde jag inte hitta, bara om lignoser.

Det finns inga garantier för att bävrar aldrig ger sig på vissa träd eller buskar. Ibland faller de ju inte för att äta utan för att ha att bygga hyddor och dammar med. De kan också fälla till exempel klibbal för att lägga på och trycka ned vinterförrådet djupare i vattnet. Barrträd låter de oftast bli, men om det är födobrist så kan de ge sig på dem också. Det har jag själv sett några gånger. På vårvintern kan de ge sig på smågrannar, möjligen för att komma åt sockret i den tidiga savstigningen, alternativt på grund av natriumbrist.

Nå, nedan är en lista på träd och buskar som de oftast låter bli alternativt ger sig på mer sällan.

Barrträd och -buskar

Thujor (en källa hävdar att de gillar *T. plicata*)

Klibbal

Hagtorn

Rosor

Fläder

Gullregn

Rhododendron

Druvfläder

Skärmetry

Smällspireor

Rödlonn

Robinia

Segelbuske

Asklonn

Göran Hartman

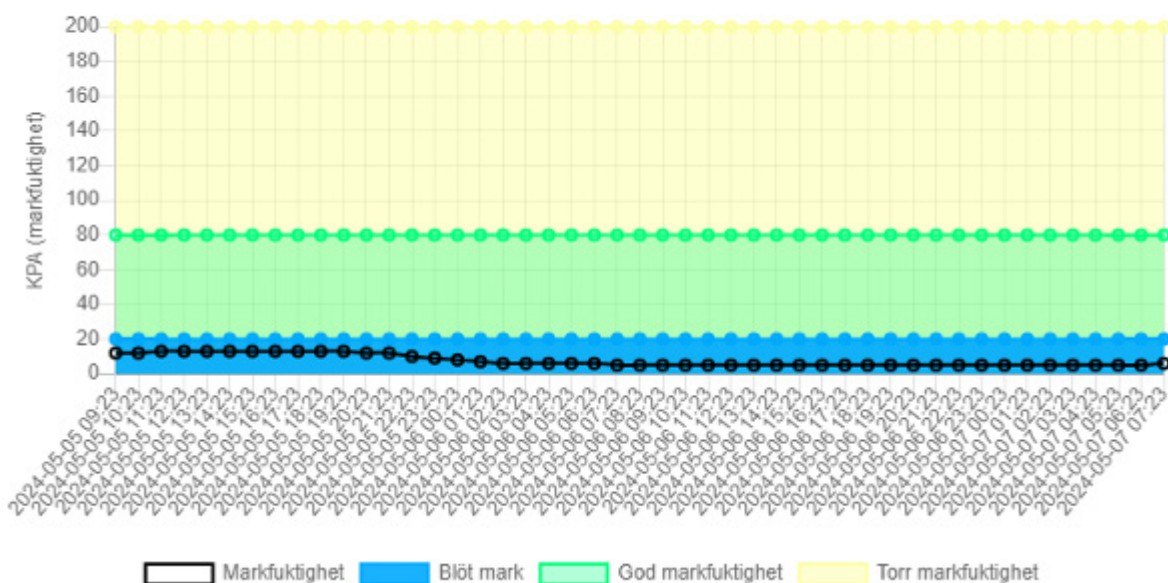
Institutionen för Ekologi, SLU

kPa-värden vid fuktmatning

Fråga:

Vi har börjat jobba med sensorer som mäter undertrycket (kPa) i marken vid unga träd som etableringssköts. Vi har sett liknande arbete i flera andra kommuner och har varit i kontakt med några men skulle behöva expertrådgivning från er. Vad är lämplig nivå av kPa för ett ungt träd i lera (postglacial och glacial)? Finns det några intervall man skulle kunna utgå från för olika bedömningar av markfuktigheten (se bifogad bild, där värdena är höftade)? Och finns det något gränsvärde för när det är dags att åka ut och vattna?

Stadsparken



Svar:

Frågan är viktig och samtidigt komplicerad att svara på eftersom det är många faktorer som påverkar vilket värde som är mest lämpligt att utgå från. Typ av mätare, typ av jord, trädart, klimat med mera påverkar bevattningsbehov och när det är bäst att vattna. Vi har testat i Göteborg med Sensefarms lösning där vi sett att det finns stor besparingspotential och stor variation i utslag på mätarna beroende på placeringsdjup, jordsammansättning med mera. Vi hade en intresserad student som gjorde ett examensarbete kring frågan om etableringsbevattning av träd och där finns en hel del matnyttig information som grund för beslut om bevattning. Arbetet hittar ni här:

<https://stud.epsilon.slu.se/17690/3/eklund-v-20220425.pdf>

I arbetet skrivs följande om Helsingborg som också använder Sensefarms givare:

”I Helsingborg används ett tröskelvärde för jordfuktighet på 5–25 kPa. Uppmätta värden under 5 kPa är växtbädden blöt och uppmätta värden över 25 kPa är växtbädden torr och bör vattnas. Dock påpekar utvecklingsingenjören att man upplevt en viss felmarginal med fuksensorerna i leriga växtbäddar. Detta eftersom vissa delar av en lerig växtbädd kan vara väldigt torr medan andra delar kan vara betydligt fuktigare.” Samma värde användes som grund i Göteborg, men någon systematisk uppföljning av data med koppling till trädens utveckling saknas än så länge. Det behövs mer mätningar och sammanställning av data för att kunna ge vetenskapligt grundade rekommendationer.

En avstämning med min kollega Tobias Emilsson resulterade i en fundering kring det tröskelvärde som

de använder i Helsingborg. 25 kPa är väldigt blött, men det kanske är den nivå på säkerhet som de har sett fungera och för att de ska hinna ut innan det blir torrare. Om man jämför med lite siffror för olika grödor brukar man kunna släppa upp högre. 25 kPa är ju som ert diagram visar inte alls torrt. Det är vad man ligger på om man odlar känsliga arter som selleri eller sallad. Man skulle nog kunna släppa upp till 40 kPa utan problem.

Det är lämpligt att lyfta att sensorerna från Sensefarm mäter vattnets bindningsenergi och är därigenom inte så känslig för jordtyp. Ett specifikt kPa betyder alltså samma sak i både sand och lera. Däremot kan värdet förändras snabbare i en sand än i en lera. Till detta tillkommer komplexiteten med att installera sensorn på ett sätt som gör att man får bra data som man kan lita på. Där är kanske risken med lerjordar större eftersom själva installationen av sensorn påverkar markstrukturen och vattnets rörelser mer än i till exempel en sandjord.

Det är så långt vi kan bidra i dagsläget. I Helsingborg brukar fukthalten kombineras med avstämning av väderleksrapporter, senaste bevattning och visuell bedömning av träden på plats.

Det ger er i alla fall en grund att testa på hemmaplan och göra egna erfarenheter.

Anders Kristoffersson

Nyheter

Nya faktablad

Fördel lekotoper – En jämförelsestudie av tre lekplatsalternativ

I en jämförelsestudie mellan tre fiktiva lekplatsförslag beräknades kostnaderna för anläggning och skötsel, lekvärden, ekosystemtjänster och klimatavtryck. Det resulterade i resonemang kring hur vi borde bygga våra gemensamma utomhusmiljöer för att möta stadslandskapets utmaningar framöver. Läs mer i Movium Fakta nr 3, 2024. Författare: Mattias Gustafsson och Lina Lo Gillefalk.



Urban lek under 150 år

I Movium Fakta nr 2, 2024 ser vi på hur platser för barns lek, under de senaste 100 åren, har förändrats. Under de senaste 100 åren har platser för barns lek genomgått en radikal förändring. Efter att ha lekt på gator och bakgårdar vid förra sekelskiftet leker barn idag på designade och säkerhetsbesiktigade lekplatser. Hur gick denna omvandling till? Författare: Lena Jungmark.

Prenumeranter på Movium Fakta samt kontakter och användare i Movium Partnerskap kan logga in och ladda hem dessa Movium Fakta och alla andra faktablad som pdf. Övriga kan köpa faktabladen i Moviums nätbokhandel: <https://e-handel.atta45.se/Online/Default?movium=dhigmf4>

STAD nr 45 är här: Stad i norr – Kiruna!

Hur lyder berättelsen om en stad? Det är en fråga vi tar med oss i alla våra temanummer om städer i olika väderstreck. Kiruna är nog en av de platser i Sverige där berättelsen om platsen varierar allra mest. Ur innehållet:

- Staden och malmen
- Patriarken, gruvan och staden
- Metamorfos – en hyllning till det försvunna
- Staden och kulturlivet
- Staden och känslorna
- Staden, parken och de offentliga rummen, med mera...



Släppsamtalet: Staden, parken och de offentliga rummen

Kiruna ska få sin första stadspark någonsin. Hur skapar man en park norr om polcirkeln? Hur skapas nya offentliga rum? Släppsamtalet för STAD 45 hölls på Outer Space arkitekters kontor i Stockholm, tillsammans med Sam Keshavarz, som följt Kirunas omvandling i över tio år.

Köp STAD 45 i Moviums nätbokhandel eller smygläs artiklar här:

<https://movium.slu.se/vaara-erbjudanden/tidskriften-stad/smyglaes/>



Foto: Ola Åkeborn

Ny koordinator för barn- och ungafrågor

Den 1 oktober blir Ulrika Åkerlund ny koordinator för barn- och ungafrågor på SLU Tankesmedjan Movium. Hon brinner för att lyfta fram landskapet och naturens inneboende värden som lekbarhet, artrikedom och kultur.

Hej Ulrika Åkerlund! Välkommen som ny koordinator för barn- och unga-frågor hos oss på SLU Tankesmedjan Movium med tillträde den 1 oktober! Vem är du, Ulrika – berätta lite om dig själv!

– Jag är landskapsarkitekt i botten och har arbetat med barns och ungas utemiljöer på Boverket under många år – nästan alltid tillsammans med SLU Tankesmedjan Movium. På Boverket har jag befunnit mig i skärningspunkten mellan forskning, praktik och policy när det gäller många planeringsfrågor såsom urban grönska, ekosystemtjänster och barns och ungas utemiljöer.

Movium har ju sedan 2006 i uppgift av regeringen att koordinera frågor som rör barns platser i staden och nu tar du över stafettpippen efter Lena Jungmark. Vad tycker du är mest angeläget att driva när det gäller att ge tyngd åt ett barnperspektiv i stadsplaneringen.

– Att skapa plats för alla barn i den byggda miljön och använda stadsplaneringen för att skapa goda livsmiljöer. Samhällsklyftorna ökar i dag och var man växer upp har stor betydelse för hälsa och välbefinnande. Vi behöver jobba med att skapa plats för barn och unga där det är trångt, utveckla befintliga platser så att de bättre svarar mot behov som finns på platsen och inte minst involvera våra unga i processerna.

Som landskapsarkitekt med ett förflutet på Boverket är vi förstas nyfikna på vad du brinner allra mest för när det gäller stadsutveckling generellt.

– Jag brinner mest för att synliggöra landskapet och naturens inneboende värden och kvaliteter i stadsutvecklingen. Vi är väldigt duktiga på att värdera exempelvis byggnader och transportinfrastruktur, men det grönas olika valörer och ekosystemtjänster blir inte alltid tydligt i kalkyler och beräkningsmodeller. Jag tror inte att det är möjligt eller ens önskvärt att sätta monetära värden på landskapet, men det är nödvändigt att visa på värden, kvaliteter, tidsdjup, lekbarhet, artrikedom och kultur.

Vad gör du allra helst när du är ledig?

– Då tar jag nog ett skogsbad i de blekingska skogarna med familj och vänner, lagar en god middag, hotyogar, seglar eller målar akvarell.

Tack, Ulrika! Vi ser fram emot att ha dig som en stark resurs hos oss.

Movium Partnerskap levererar

Den senaste tiden har en rad projekt och aktiviteter inom Movium Partnerskap blivit omskrivna på vår hemsida:

Vad händer på Sergels torg?

Ett nyligen avslutat Movium Partnerskapsprojekt handlar om att göra en offentlig plats – Sergels torg i Stockholm – attraktiv för unga, framför allt tjejer. Projektledaren Hildegun Nilsson Varhelyi, SLU, lyfter i slutrapporten fram komplexiteten i uppgiften när flera olika professioner med olika perspektiv ska mötas.

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/vad-haender-paa-sergels-torg/>

”Långbord” är invigt!

I samband med att Form/Design Center i Malmö firade sitt 60-årsjubileum den 5 juni så invigdes den temporära gestaltningen ”Långbord” på Hedmanska gårdens innergård, som valdes ut som det vinnande förslaget av 55 bidrag i ett Open Call. Movium Partnerskap har genom aktivitetsbidrag samfinansierat initiativet.

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/laangbord-aer-invigt/>

Fritidens landskap ska gynna rörelseglädjen

Eftersom utrymmet för friluftsliv och rekreation krymper i urbana sammanhang är det viktigt att se på olika platser som en helhet – ja, som ett fritidens landskap, berättar Amalia Engström, forskare vid SLU och en av dem som drivit Movium Partnerskapsprojektet *Fritidens landskap: en studie av landskapets roll och potential i fritidsförvaltningarnas strategiska arbete*.

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/fritidens-landskap-ska-gynna-roerelseglaedjen/>

Webbinarium och rapport om integrering av ekosystemtjänster i planeringsprocessen

Enligt etappmålet ska en majoritet av kommunerna senast år 2025 ta tillvara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter. Movium var med och arrangerade webinariet *Så når vi etappmålet 2025!* där bland annat Ekologigruppen berättade om en studie som fått stöd från Movium Partnerskap. Det finns ett stort engagemang hos svenska kommuner för att arbeta med ekosystemtjänster. Men hur integrerar man ekosystemtjänster i planeringens olika processer? Hur gör man så att ekosystemtjänster blir en självklar del av planeringsarbete och inte ett enskilt moment?

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/stort-engagemang-foer-ekosystemtjaenster/>

Se skogen som arkitektur

Urbana mikroskogar, stadslundar, stadsnära skogar och naturlik stadsnatur är alla uttryck för samma sak: mer skog i staden. I mars arrangerade vi en partnerskapsaktivitet med seminarium och studiebesök på temat. Efteråt bad vi Roland Gustafsson, professor emeritus, SLU, att reflektera kring ämnet. Att se skogen som arkitektur blir en viktig del i ett förfinat, dynamiskt tänkande som bygger på en interaktion mellan natur och människa, menar han.

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/se-skogen-som-arkitektur/>

Fortlöpande miljöanalys levererar

Vid sidan av utbildning och forskning har SLU, som enda svenska universitet, regeringsuppdraget att bedriva fortlöpande miljöanalys genom att samla kunskap om ekosystemen och vår användning av dem, och på så sätt stödja samhället med miljödata, expertkompetens och vetenskapligt grundade råd.

Detta görs inom ramen för tolv olika miljöanalysprogram. Program Bebyggd miljö koordineras av SLU Tankesmedjan Movium. Ett urval av nyheter kring programmet:

Ny Foma-rapport om maskininlärning för kartläggning av stadsträd

Blaz Klobucar som är forskare vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning har precis publicerat rapporten *Urban Tree Detection in Historical Aerial Imagery of Sweden: A Test of Automated Detection With Open-Source Deep Learning Models*. Intervju och rapport finns på Moviums hemsida. Läs mer här:

<https://movium.slu.se/nyheter/ny-foma-rapport-om-maskininlaerning-foer-kartlaeggnig-av-stadstraed/>

Ny FOMA-rapport: Riktlinjer för lek – då och nu

Linnea Fridell och Maria Kylin vid institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning på SLU har precis publicerat en rapport med titeln: *Riktlinjer för lek – då och nu* som de har tagit fram inom ramen för programmet för fortlöpande miljöanalys – bebyggd miljö. Intervju och rapport finns på Moviums hemsida.

Läs mer här: <https://movium.slu.se/nyheter/ny-foma-rapport-riktlinjer-foer-lek-daa-och-nu/>

Utveckling av miljöövervakningsprogram för den urbana miljön

SLU Tankesmedjan Movium koordinerar SLU:s miljöanalysprogram Bebyggd miljö. Under ledning av professor Thomas Randrup har ett arbete påbörjats för att utveckla ett långsiktigt miljöövervakningsprogram för den urbana miljön.

Läs mer här:

<https://movium.slu.se/nyheter/utveckling-av-miljoevervakningsprogram-foer-den-urbana-miljoen/>

Notiser

”Lyssna på boende i utsatta områden”

Våra städer växer snabbt, men för att förtätningen ska bli rättvis så måste de boendes röster i socioekonomiskt utsatta områden höras i planeringen. Det är en av slutsatserna i Azadeh Shahrads rykande färska avhandling. Läs mer här: <https://www.slu.se/ew-nyheter/2024/5/lyssna-pa-boende-i-utsatta-omraden/>

SLU-forskare i projekt om grönska mot extremväder

I projektet Green4Extremes ska forskare från SMHI, SLU och Lunds universitet göra en utvärdering av hur grön infrastruktur kan ge synergieffekter som motverkar både översvämning och värmestress i städer samtidigt som städerna blir trevligare att bo i. Läs intervjun med Johanna Deak Sjöman:

<https://movium.slu.se/nyheter/slu-forskare-i-projekt-om-groenska-mot-extremvaeder/>

Ny professor höll sitt tal på SLU

Landskapsarkitekten Helena Nordh är professor i landskapsarkitektur vid SLU med inriktning mot design teori. Nu har hon hållit sin installationsföreläsning med titeln *Grönytor i stadsmiljö – en fråga om liv och död*. Läs mer här:

<https://arkitekten.se/nyheter/helena-nordh-har-installerats-som-professor-i-landskapsarkitektur-pa-slu/>

Stigarnas betydelse undersöks i nytt projekt

Spontant uppkomna stigar finns överallt, men vad är det egentligen som får oss att vika av från asfaltsvägarna? Samspelet mellan stadsplanerare och olydiga fotgängare står i fokus för ett forskningsprojekt vid Stockholms universitet.

Läs mer här: <https://www.extrakt.se/stigarnas-betydelse-undersoks-i-nytt-projekt/>

Redaktör för Movium Direkt: Anders Rasmusson, SLU Tankesmedjan Movium

